

Vergelijkingsnota Participatiebeleid

Een vergelijking van de implementatie van participatiebeleid in de gemeenten Loon op Zand, Moerdijk, Oirschot, Dongen, Zeewolde, Goes, Oldambt, Roerdalen, Nederweert, Venlo en Dronten

1. Aanleiding

Per 1 januari 2027 moeten alle gemeenten beschikken over een participatieverordening op grond van de Wet versterking participatie op decentraal niveau. Gemeenten zijn vrij om zelf te bepalen hoe zij participatie organiseren en implementeren. De wet schrijft voor dát er een participatieverordening moet zijn, maar niet hóe de organisatie daarvoor moet worden ingericht.

De gemeenteraad van Loon op Zand wordt gevraagd niet alleen het participatiebeleid en de Participatieverordening 2027 vast te stellen, maar tevens een financiële investering beschikbaar te stellen voor de implementatie daarvan. Deze investering omvat onder meer de tijdelijke inhuur van een participatiestrateg, de ontwikkeling van hulpmiddelen, trainingen, monitoring, een digitaal participatieplatform en organisatieontwikkeling.

Deze vergelijkingsnota brengt in beeld hoe vergelijkbare gemeenten de implementatie van participatie vormgeven en welke lessen daaruit kunnen worden getrokken.

2. Doel van deze vergelijking

Deze nota geeft antwoord op de volgende vragen:

- Hoe geven vergelijkbare gemeenten invulling aan participatie?
- Welke keuzes maken zij bij de implementatie?
- Welke rol speelt externe ondersteuning?
- Welke overeenkomsten en verschillen zijn zichtbaar?
- Welke lessen zijn bruikbaar voor Loon op Zand?

3. Vergelijking per gemeente

Gemeente Loon op Zand

Aanpak

- Nieuw participatiebeleid
- Nieuwe participatieverordening
- Borgingsplan
- Participatieplatform
- Toolbox
- Monitoring
- Opleidingsprogramma
- Ambassadeurs
- Tijdelijke participatiestrateg

Financiële inzet

Meerjarige investering van ruim € 720.000 voor implementatie van participatief werken, inclusief externe participatiestrategie, trainingen, monitoring en participatieplatform.

Opvallend

De implementatie is sterk gericht op organisatieontwikkeling met ondersteuning door externe expertise.

Gemeente Oirschot

Aanpak

- Leidraad participatie Omgevingswet
- Praktische werkwijze voor initiatiefnemers
- Participatie afgestemd op de omvang van het initiatief

Implementatie

Participatie is geïntegreerd in de reguliere werkzaamheden van beleidsadviseurs, projectleiders en communicatieadviseurs.

Gemeente Moerdijk

Aanpak

- Nieuw participatiebeleid in ontwikkeling
- Inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties worden eerst uitgebreid betrokken voordat beleid wordt vastgesteld.

Implementatie

Gefaseerde invoering vanuit de organisatie.

Gemeente Dongen

Aanpak

- Participatie is al langer onderdeel van de beleidsontwikkeling en de Omgevingswet.

Implementatie

Participatie is ingebed in de reguliere organisatie.

Gemeente Zeewolde

Aanpak

- Participatieverordening gebaseerd op de VNG-modelverordening.
- Heldere procesafspraken en juridisch kader.

Implementatie

De uitvoering ligt bij de bestaande organisatie.

Gemeente Goes

Aanpak

- Participatieverordening gecombineerd met een beleidskader.
- Inwoners zijn betrokken bij het opstellen van het beleid.

Implementatie

De nadruk ligt op het creëren van een participatiecultuur binnen de bestaande organisatie.

Opvallend

Combinatie van juridisch kader én praktische leidraad, zonder omvangrijk implementatieprogramma.

Gemeente Oldambt

Aanpak

- Overkoepelende participatievisie.
- Gebruik van de participatieladder van ProDemos als afwegingskader.
- Maximale betrokkenheid van inwoners staat centraal.

Implementatie

Participatie is onderdeel van reguliere beleidsontwikkeling.

Gemeente Roerdalen

Aanpak

- Participatiebeleid Omgevingswet.
- Ontwikkeld samen met een raads werkgroep.
- Vier kernwaarden: vertrouwen, respect, gelijkwaardigheid en verantwoordelijkheid.
- Participatie wordt expliciet gezien als een vast onderdeel van de manier van werken.

Implementatie

Participatie wordt ingebed in bestaande werkprocessen en geëvalueerd na invoering.

Opvallend

Geen verplichte lijst met participatiegevallen; de gemeente kiest voor vertrouwen in initiatiefnemers en maatwerk.

Gemeente Nederweert

Aanpak

- Bouwt voort op bestaande ervaring met participatie.
- Participatie is onderdeel van reguliere beleidsontwikkeling.

Implementatie

De nadruk ligt op verdere ontwikkeling van bestaande werkwijzen.

Gemeente Venlo

Aanpak

- Uitgebreid participatiebeleid Omgevingswet.
- Heldere uitgangspunten, rollen en verantwoordelijkheden.
- Duidelijke afweging wanneer participatie wordt toegepast.

Implementatie

Participatie wordt gezien als onderdeel van de reguliere beleidsvorming.

Opvallend

Focus op procesafspraken en kwaliteitsverbetering, niet op organisatie-uitbreiding.

Gemeente Dronten

Aanpak

- Participatie is "tijdig, open en eerlijk met elkaar in gesprek gaan".
- Participatie wordt nadrukkelijk als **middel en niet als doel** gezien.
- De gemeente kiest bewust voor maatwerk en "leren door te doen".

Implementatie

Participatie wordt geïntegreerd in de bestaande organisatie en groeit mee met de praktijk.

Opvallend

Geen uitgebreide set aan nieuwe functies of structuren; nadruk ligt op cultuur en werkwijze.

4. Vergelijking

Onderdeel	Loon op Zand	Oirschot	Moerdijk	Dongen	Zeewolde	Goes	Oldambt	Roerdalen	Nederweert	Venlo	Dronten
Participatie beleid	✓	✓	In ontwikkeling	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Participatie verordening	✓	✓	In voorbereiding	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Implementatie via eigen organisatie	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Participatie strateeg	✓	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Training medewerkers	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Participatie platform	✓	Beperkt	Nog niet bekend	Niet aangetroffen	Beperkt	Beperkt	Niet aangetroffen	Niet aangetroffen	Niet aangetroffen	Beperkt	Niet aangetroffen
Groot implementatiebudget openbaar	✓	Niet aangetroffen	Niet aangetroffen	Niet aangetroffen	Niet aangetroffen	Niet aangetroffen	Niet aangetroffen	Niet aangetroffen	Niet aangetroffen	Niet aangetroffen	Niet aangetroffen

5. Analyse

Uit de vergelijking komen een aantal duidelijke lijnen naar voren.

1. Alle gemeenten voldoen aan dezelfde wettelijke verplichting.

Iedere gemeente werkt met een participatiebeleid of participatieverordening en erkent het belang van participatie.

2. Implementatie vindt meestal plaats vanuit de eigen organisatie.

De onderzochte gemeenten kiezen overwegend voor implementatie via beleidsadviseurs, projectleiders, communicatieadviseurs en lijnmanagement. Training en praktische hulpmiddelen worden veel genoemd.

3. Participatie wordt gezien als een manier van werken.

Met name Roerdalen en Dronten benadrukken dat participatie onderdeel is van de organisatiecultuur en geen afzonderlijk project of doel op zich vormt.

4. Loon op Zand kiest voor een bredere implementatieaanpak.

De combinatie van een participatiestrategie, een toolbox, monitoring, een digitaal participatieplatform, trainingen en een omvangrijk implementatiebudget is in deze vorm niet aangetroffen in de geraadpleegde openbare documenten van de referentiegemeenten.

5. Benutten van kennis en expertise binnen de eigen organisatie

Uit de vergelijking blijkt dat de onderzochte gemeenten participatie vooral implementeren door aan te sluiten bij de bestaande organisatie. Beleidsadviseurs, projectleiders, communicatieadviseurs en andere medewerkers spelen daarin een centrale rol. Externe ondersteuning wordt, voor zover zichtbaar in de openbare stukken, voornamelijk tijdelijk en gericht ingezet voor specifieke expertise, procesbegeleiding of trainingen.

Ook binnen de gemeente Loon op Zand mag worden verondersteld dat kennis en ervaring met participatie aanwezig is. Medewerkers begeleiden immers dagelijks participatietrajecten op uiteenlopende beleidsterreinen, zoals ruimtelijke ontwikkelingen, verkeer, duurzaamheid, het sociaal domein en de uitvoering van de Omgevingswet. Daarnaast blijkt uit de financiële uitvraag dat projectleiders en beleidsambtenaren verantwoordelijk blijven voor het vormgeven en uitvoeren van participatieprocessen. Daarbij wordt expliciet aangegeven dat het belangrijk is dat zij zelf betrokken blijven bij deze processen, zodat de gewenste ontwikkeling naar participatief werken daadwerkelijk binnen de organisatie plaatsvindt.

Tegen deze achtergrond kan worden overwogen om de implementatie van het participatiebeleid primair te laten aansluiten bij de reeds aanwezige kennis en expertise binnen de organisatie. Gerichte investeringen in trainingen, intervisie, praktische hulpmiddelen en kennisdeling kunnen bijdragen aan een duurzame borging van participatief werken. Wanneer aanvullende specialistische kennis of ervaring gewenst is, kan tijdelijke externe ondersteuning een passende aanvulling vormen.

Deze benadering sluit aan bij de werkwijze die in de onderzochte referentiegemeenten veelvuldig zichtbaar is en draagt bij aan het duurzaam verankeren van participatief werken binnen de gemeentelijke organisatie.

6. Conclusies

Op basis van deze vergelijking kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

1. De wettelijke verplichting ziet op het hebben van een participatieverordening; de wijze van implementatie is een lokale beleidskeuze.
2. Alle onderzochte gemeenten investeren in participatie, maar doen dit op verschillende manieren.
3. De onderzochte gemeenten kiezen overwegend voor implementatie vanuit de bestaande organisatie, waarbij bestaande kennis en ervaring wordt versterkt met trainingen, praktische hulpmiddelen en – waar nodig – tijdelijke specialistische ondersteuning.
4. In de geraadpleegde openbare documenten van de referentiegemeenten zijn geen voorbeelden aangetroffen van een meerjarige inzet van een afzonderlijke participatiestrategie zoals voorgesteld in Loon op Zand.

5. Loon op Zand kiest daarmee voor een relatief ambitieuze implementatie. Dat hoeft geen onjuiste keuze te zijn, maar vraagt wel om een heldere onderbouwing van de noodzaak, proportionaliteit en doelmatigheid.